హక్కుల ఉద్యమకారుడు

ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో మానవ హక్కుల ఉద్యమానికి మరోపేరైన బాల్‌గోపాల్ అక్టోబరు 8 రాత్రి పదిగంటలకు అల్సర్‌తో హఠాత్తుగా మరణించారు. 57 ఏళ్ల వయస్సులో జరిగిన ఆయన మరణం మానవ హక్కుల ఉద్యమంతో, ప్రజాతంత్ర ఉద్యమాలతో సంబంధం ఉన్న ప్రతి ఒక్కరిని దిగ్భ్రాంతికి గురి చేసింది. ఆయన లేరనే వాస్తవాన్ని జీర్ణించుకోవడం హక్కుల కార్యకర్తలకు ఉద్యమాభిమానులకు సాధ్యం కావడం లేదు.

ఆయన మరణించిన రెండు రోజులలో ఆయన జీవితం గురించి, ఆయన మూడు దశాబ్దాల హక్కుల కార్యాచరణ గురించి, వాటి స్వరూప స్వభావాల గురించి సమగ్రంగా అంచనా వేయడం అసాధ్యం. ఇది ఆయన గురించి ఒక చిన్న ప్రయత్నం మాత్రమే. బాలగోపాల్ కందాళ పార్థనాథశర్మ, నాగమణి దంపతుల 5వ సంతానం. తండ్రి ఉద్యోగరీత్యా శ్రీకాకుళం నుండి నెల్లూరు వరకు ఎన్నో ప్రాంతాలకు బదిలీ కావడంతో ఎన్నో ఊళ్ళలో ఆయన విద్యాభ్యాసం సాగింది. కావలిలో పి.యు.సి., తిరుపతిలో బియస్సీ చదివారు. వరంగల్ రీజనల్ ఇంజనీరింగ్ కాలేజీలో గణిత శాస్త్రంలో ఎమ్మెస్సీ, డాక్టరేట్ పూర్తిచేసి, 1980లో ఢిల్లీలోని ఇండియన్ స్టాటిస్టికల్ ఇన్స్టిట్యూట్‌లో పరిశోధనకై చేరారు. అక్కడి జీవితంతో అసంతృప్తి చెందిన ఆయన, ప్రజా ఉద్యమాలకు దగ్గరగా ఉండాలనే ఉద్దేశంతో వరంగల్ తిరిగి వచ్చి ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘంలో సభ్యులైనారు. 1981లో కాకతీయ విశ్వవిద్యాలయంలో లెక్చరర్‌గా ఉద్యోగం వచ్చాక హక్కుల ఉద్యమంలో మరింత క్రియాశీలకంగా పాల్గొనడం ప్రారంభించారు.

బాలగోపాల్ విద్యార్థి దశలోనే అసమాన ప్రతిభావంతుడు. ఎన్నో గోల్డ్ మెడల్స్ వచ్చాయి. వెంకటేశ్వరా విశ్వవిద్యాలయం క్రికెట్ టీమ్‌లో ఆయన ఓపెనింగ్ బ్యాట్స్‌మాన్, పి.హెచ్‌డి. చేస్తున్న రోజులలోనే, ప్రపంచ వ్యాప్తంగా గణిత శాస్త్రంలో జరిగే పరిశోధనలను ప్రచురించే ప్రామాణిక జర్నల్‌కు ఆయన సంపాదక వర్గ సభ్యుడు. కఠినమైన గణితశాస్త్ర పరిశోధనల్ని సమీక్షించి, సులభశైలిలో పాఠకులకు వివరించడం బాలగోపాల్ అందులో నిర్వర్తించిన కర్తవ్యం.

1983లో ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘానికి (ఎపిసిఎల్‌సి) ప్రధాన కార్యదర్శిగా ఎన్నికై, 15 ఏళ్ళు ఆ బాధ్యత నిర్వర్తించారు. నక్సలైటు ఉద్యమంపై నిర్బంధం ప్రారంభమైన రోజులలో సంస్థ నాయకత్వాన్ని చేపట్టారు. ప్రతి బూటకపు ఎన్‌కౌంటర్‌ను ఎండగట్టే పనిలో రాష్ట్రం నలుమూలలా పర్యటించారు. కొన్ని చోట్ల మాత్రమే ఉన్న హక్కుల సంఘాన్ని చిన్న పట్టణాలకు సైతం విస్తరించారు. స్ఫూర్తిదాయకమైన కార్యాచరణ ద్వారా సంస్థకు ఎందరో కార్యకర్తలను సంపాదించారు. ప్రతి జిల్లాకు సంబంధించిన ప్రత్యేకమైన సమస్యలను గుర్తించి తద్వారా స్థానిక ప్రజలల్లో హక్కుల అవగాహన పెంపొందించారు. వారికి కార్యాచరణ నేర్పి, హక్కుల ఉల్లంఘన ఎక్కడ జరిగినా నిర్భయంగా గొంతెత్తే విధంగా సంస్థ నిర్మాణాన్ని తీర్చిదిద్దారు. సంస్థ నాయకులు గోపి రాజన్న, డా. రామనాథం, జాపా లక్ష్మారెడ్డి, నర్రా ప్రభాకర్ రెడ్డి హత్యలకు గురైనా తన కృషిలో వెనుకంజ వేయలేదు. కార్యకర్తలలో ధైర్యాన్ని ప్రోది చేయడానికి ప్రయత్నం చేశారు. తాను స్వయంగా నిర్బంధానికి గురైనా చలించలేదు. అంతే కాదు తన మీద జరిగిన దాడులకు ఆయన స్పందించిన తీరు ఆయన ప్రజాతంత్ర స్వభావానికి నిదర్శనం. 1984లో జగిత్యాలలో ఏబివిపి కార్యకర్తల దాడికి గురైనా, 1989లో ఖమ్మం పోలీసుల చేత కిడ్నాప్‌కు గురైనా, 1992లో కొత్తగూడెంలో ప్రాణాంతక దాడికి గురైనా, 1993లో సాక్షాత్తు జాతీయ మానవ హక్కుల కమిషన్ ముందు దౌర్జన్యానికి గురైనా తన పనిని ఒక్కనాడు ఆపలేదు. 1985లో టాడా చట్టం కింద అరెస్టయి మూడు నెలలు వరంగల్ జైలులో గడిపిన ఆయన ఉద్యమకారులు జైలు నిర్బంధానికి గురికావడం చాలా సహజమైన, అనివార్యమైన పరిణామంగా భావించారు. తను కిడ్నాప్‌కు గురై విడుదలైన సందర్భంగా తన నిర్బంధం కన్నా, గ్రామీణ ప్రాంతాలలో దాడులకు, ఎన్‌కౌంటర్లకు గురౌతున్న గ్రామీణ ప్రాంత యువకుల హక్కులపై మీడియా స్పందించాలని భావించారు.

నక్సలైట్ల పేరు మీద ప్రభుత్వం అమలుచేసిన అణచివేతకు వ్యతిరేకంగా, రాష్ట్ర ప్రజానీకానికి అండగా పౌరహక్కుల సంఘాన్ని నిలపడంలో బాలగోపాల్ సఫలమయ్యారు. దేశంలోనే రాజ్యహింసను ఎదిరించి పోరాడే చురుకైన సంస్థగా దాన్ని ఏర్పరచడంలో బాలగోపాల్ కృషి అసమానమైనది. పట్టణ ప్రాంత మేధావులకు పరిమితమైన హక్కుల చర్చను, కార్యాచరణను విశాల ప్రాతిపదికన విస్తరించడానికి నిర్విరామ కృషి చేశారు. తెలుగుదేశం అధికారంలోకి వచ్చిన తొలినాళ్ళలో దళితుల మీద జరిగిన దాడులకు వ్యతిరేకంగా నినదించిన మొదటి గొంతుక బాలగోపాల్‌ది. వెనుకబడిన కులాల రిజర్వేషన్లకు మద్దతుగా హక్కుల దృక్పథం నుండి మొదటి విశ్లేషణాత్మక వ్యాసాన్ని రాసి వర్గదృక్పథానికి పరిమితమైన ఉద్యమాల అవగాహనను విస్తృతం చేశారు.

బాలగోపాల్ నాయకత్వంలో హక్కుల ఉద్యమ ఆచరణ, అవగాహన పరస్పరాధారితాలై బలోపేతమయ్యాయి. ఆచరణ ప్రాతిపదికన అవగాహనను, ఉద్యమ ప్రాధాన్యతలను సవరించుకోడానికి, అవగాహన ప్రాతిపదికగా ఆచరణ మెరుగు పరచుకోడానికి ఆయన ఎన్నడూ వెనకాడలేదు. ఈ క్రమంలోనే హక్కుల లేమికి వర్గ ఆధిపత్యమే కాక అన్ని రకాల ఆధిపత్యాలు, వాటి ఆధారిత అణచివేతలు కారణమని గుర్తించారు. అన్ని వ్యవస్థీకృత ఆధిపత్యాలు హక్కుల అనుభవానికి వ్యతిరేకమని, కాబట్టి ఏ ఒక్క ఆధిపత్యం నుండో పుట్టిన అణచివేతను మాత్రమే హక్కుల రంగం తన ప్రధాన కార్యరంగంగా ఎంచుకోజాలదని స్పష్టం చేశారు. అంతే కాదు, పోరాటం పేరుతో ఉద్యమాలు చేసే ప్రతి చర్యనూ హక్కుల ఉద్యమం సమర్థించాల్సిన పని లేదని, ఉద్యమాలు చేసే అప్రజాస్వామిక చర్యలను సైతం విమర్శించాలని చర్చ పెట్టారు.

వివిధ ఆధిపత్య రూపాలకు వ్యతిరేకంగా వచ్చే ప్రతి ఉద్యమం నుండి హక్కుల దృక్పథం స్వీకరించాల్సింది ఎంతో ఉందని, ఆయా ఉద్యమాలు వ్యక్తీకరించే ఆకాంక్షలకు డిమాండ్లకు హక్కుల పరిభాషలో నిర్వచించి వాటికి సార్వజనీనమైన విలువను కల్పించాల్సిన కర్తవ్యం హక్కుల ఉద్యమం మీద ఉందని భావించారు. ఇప్పటికే ఉన్న హక్కుల వ్యవస్థీకరణకు కృషి చేయడం, లేని హక్కుల గురించి పోరాడడం, చట్టాలలో, పరిపాలనలో, ఆలోచనా రీతులలో ప్రజాతంత్ర విలువల సంస్కృతికై కృషి చేయడం హక్కుల ఉద్యమం కర్తవ్యంగా ముందుకు తెచ్చారు.

స్వతంత్రమైన, విశాలమైన హక్కుల ఉద్యమం అంతిమంగా ప్రజలకు మాత్రమే జవాబుదారీగా ఉండాలని ప్రతిపాదించారు. ఆ క్రమంలో ఏర్పడిన అభిప్రాయభేదాల కారణంగా ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘం నుండి బయటకు వచ్చి 1998లో భావసారూప్యం గల సహచరులతో కలిసి మానవ హక్కుల వేదికను ఏర్పరిచారు. 32 మందితో ప్రారంభమైన సంస్థను పదేళ్ళలో 300 మంది చురుకైన సభ్యులతో కూడిన ప్రభావవంతమైన సంస్థగా మలచడంలో బాలగోపాల్ అలుపెరగని కృషి ఉంది. హక్కుల సిద్ధాంతాన్ని ఆచరణను సృజనాత్మకంగా అన్వయించడంలో, సామాన్యులలో సామాజిక కర్తవ్యం పట్ల నిబద్ధతను, ప్రజాతంత్ర విలువల పట్ల విశ్వాసాన్ని పెంపొందించడంలో ఆయన దార్శనికత కనిపిస్తాయి.

హక్కుల ఉద్యమంలో చేరిన నాటి నుండి తెలుగు సమాజంలో జరిగిన ప్రతి సామాజిక రాజకీయ పరిణామం మీద బాలగోపాల్ విశ్లేషణాత్మక రచనలు చేశారు. గత పదేళ్ళలో మానవ హక్కుల వేదిక ప్రచురించిన పది బులెటిన్‌లలో పేరు లేకుండా వచ్చిన వ్యాసాలన్నీ ఆయన రాసినవే. చరిత్ర రచనలో కొత్తపుంతలు తొక్కిన డి.డి. కోశాంబి చరిత్ర రచనా పద్ధతిని రాష్ట్ర ప్రజలకు పరిచయం చేసే గ్రంథాన్ని రాశారు. తెలుగు మాధ్యమంలో చరిత్ర చదివే విద్యార్థులకు ఈనాటికీ అది ప్రామాణిక గ్రంథం. బయటి రాష్ట్రాలలోని మేధావులకు ఈ రాష్ట్రంలో జరిగే పరిణామాలపై బాలగోపాల్ ఎకనమిక్ అండ్ పొలిటికల్ వీక్లీలో రాసే వ్యాసాలే ఆధారం. కేంబ్రిడ్జ్ యూనివర్శిటి ప్రెస్ ప్రచురించిన ఆర్థిక శాస్త్ర గ్రంథాలను బాలగోపాల్ సమీక్షించిన తీరును ఆ తరం ఆర్థికవేత్తలు తరచూ గుర్తుచేసుకుంటారు. విశాఖ జిల్లా చింతపల్లిలో వందలాది ఆదివాసుల ఇళ్ళను పోలీసులు దహనం చేసిన సంఘటనపై ఆయన రాసిన వ్యాసానికి జాతీయ స్థాయిలో "పియుసిఎల్ జర్నలిజం అవార్డు" వచ్చింది. దేశ వ్యాప్తంగా జరిగే మానవ హక్కుల ఉల్లంఘన సంఘటనలపై బహిరంగ విచారణ జరిపించడానికి నందితా హక్సర్, సెబాస్టియన్‌లతో కలిసి, ఇండియన్ పీపుల్స్ హ్యూమన్‌రైట్స్ కమీషను ఏర్పాటు చేశారు. ఒక రకంగా చెప్పాలంటే జాతీయ మానవ హక్కుల కమీషన్‌కు అదే మూలం. మన రాష్ట్రంలోనే కాక మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలు జరిగే కాశ్మీర్, మణిపూర్, ఛత్తీస్‌గడ్, తమిళనాడు, కర్నాటక వంటి రాష్ట్రాలలోను బాలగోపాల్ సుపరిచితుడు. అనేక పర్యాయాలు ఆ రాష్ట్రాల పౌరహక్కుల సంఘాలతో కలిసి పర్యటించి హక్కుల ఉల్లంఘనలపై చాలా నివేదికలు తీసుకొచ్చారు.

బాలగోపాల్ మానవ హక్కుల ఉద్యమాలలో ఎంత ఎత్తుకు ఎదిగినా అతి సామాన్యంగా ఉండగలిగిన నిగర్వి. అత్యంత సాధారణ జీవితాన్ని గడిపారు. తాను నమ్మిన విశ్వాసాలను నిత్య జీవితంలో ఆచరించి చూపారు. హక్కుల కార్యాచరణే ఊపిరిగా జీవించారు. ఉద్యమం వెలుపల ఆయనకు మరొక జీవితం లేనేలేదు. ఆయన శక్తినంతటిని 1981 నుండి చివరి శ్వాస వరకు అనుక్షణం పేదలకు న్యాయాన్ని అందించడానికి, వారి హక్కులను కాపాడడానికి ఉపయోగించారు. హక్కుల పరిభాషను గ్రామీణ ప్రజలు ఆయన పేరుతోనే గుర్తించారు. బుద్ధిజీవులు సామాజిక రాజకీయ పరిణామాల ప్రజాస్వామిక స్వభావాన్ని అంచనా వేయడానికి ఒక హక్కుల ప్రమాణాన్ని ప్రతిపాదించిన వ్యక్తిగా అతన్ని భావిస్తారు. విలువలు పతనమౌతున్న న్యాయవాద వృత్తిలో అత్యంత నిబద్ధత కలిగిన న్యాయవాదిగా రాణించారు. ప్రజా జీవితంలో నైతిక వర్తనకు దిక్సూచిగా ఉండటమే కాక ప్రజా ప్రయోజనాలకు రాబోయే ముప్పు గురించి హెచ్చరించే కర్తవ్యాన్ని కూడా సమర్థవంతంగా నిర్వర్తించారు.

రాష్ట్రంలో రాజశేఖర్‌రెడ్డి మరణానంతర రాజకీయ పరిణామాలపై బుద్ధిజీవుల అవకాశవాద తీరు పట్ల బాలగోపాల్ తీవ్ర ఆవేదన చెందారు. అక్టోబర్ 2, 3 తేదీలో జరిగిన మానవ హక్కుల వేదిక మూడవ మహాసభల సందర్భంగా కార్యకర్తలకు ఆయన చేసిన హెచ్చరిక ఈ రాష్ట్ర బుద్ధిజీవులకూ వర్తిస్తుంది. "ఇది (మానవ హక్కుల వేదిక) మన రాష్ట్రంలోని ప్రజా ఉద్యమాల చరిత్రలో ఒక కొత్త ప్రయోగం. దీనిని నిలబెట్టలేకపోతే మన ప్రయత్నానికే కాక విలువలు మనుషుల్ని ఒక దగ్గరకు తీసుకురాగలవన్న ప్రజాతంత్ర విశ్వాసానికి కూడా నష్టం చేసిన వారమౌతాం. నిలబెట్టడమే కాక విజయవంతంగా ముందుకు తీసుకుపోయినట్టయితే ప్రజాస్వామ్య భావనకు బలం చేకూర్చిన వాళ్ళమౌతాం."

ఈ ఏడాది జూలైలో మరణించిన హక్కుల కార్యకర్త నరేంద్రనాథ్ గురించి ఆయనే చెప్పినట్టు "ప్రజలకు సమస్యలున్నతకాలం విశ్రమించకూడదని" నమ్మినవారు బాలగోపాల్. వారి స్ఫూర్తితో ప్రజాతంత్ర కృషికి కలిసి రమ్మని పిలుపునిస్తూ..

మానవ హక్కుల వేదిక

10 అక్టోబర్ 2009